

سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس

عنایت عباسی^۱، پریسا نجفلو^۲

۱- استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس.
۲- دانش آموخته کارشناسی ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس

چکیده

این پژوهش با هدف سنجش سواد اطلاعاتی دانشجویان کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس انجام شد. تحقیق از نوع توصیفی-همبستگی است که به روش پیمایش انجام شده است. جامعه آماری، کل دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس بودند (N=۷۶۴). حجم نمونه با استفاده از جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰) برآورد شد (n=۲۵۶). نمونه‌گیری به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تناسبی در دو مرحله انجام شد. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه بود. روایی ظاهری و محتوایی آن توسط چندتن از متخصصان ترویج و آموزش کشاورزی و اعضای هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. نتایج نشان داد که سواد اطلاعاتی دانشجویان در سطح متوسط است. دانشجویان در استاندارد دوم سواد اطلاعاتی (دسترسی مؤثر و کارا به اطلاعات مورد نیاز) بالاترین مهارت را داشتند و در استاندارد پنجم (آشنایی با موارد حقوقی و قضایی مربوط به دسترسی و استفاده از اطلاعات) ضعیف بودند. نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که متغیرهای سن، ساعات کار با رایانه و اینترنت، نمره مهارت‌های تحقیق (میزان آشنایی با زبان انگلیسی، رایانه، اینترنت و نرم افزارهای اداری) و معدل واحدهای گذرانده در مقطع کنونی با میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. نتایج معادله رگرسیون چندگانه گام به گام نشان داد که معدل واحدهای گذرانده مقطع کنونی، نمره مهارت‌های تحقیق و ساعات کار با رایانه و اینترنت حدود ۲۱ درصد از تغییرپذیری‌های رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان را تبیین کردند. نتایج آزمون t نشان داد که بین سواد اطلاعاتی دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی (کارشناسی ارشد و دکتری)، جنسیت‌های مختلف (زن و مرد)، افرادی که در تور آشنایی کتابخانه شرکت کرده بودند و آنانی که شرکت نکرده بودند تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. بر پایه بخش دیگری از نتایج، نوع دانشگاه مقطع کارشناسی بر سواد اطلاعاتی دانشجویان مؤثر است. و بین سواد اطلاعاتی دانشجویان با رشته‌های مختلف تحصیلی و وضعیت اشتغال مختلف نیز تفاوت معناداری وجود ندارد.

کلید واژه‌ها: سواد اطلاعاتی، عصر اطلاعات، دانشجویان تحصیلات تکمیلی، استاندارد ACRL.

نویسنده‌ی مسئول: عنایت عباسی

رایانامه: enayatabbasi@gmail.com

دریافت: ۹۴/۰۱/۱۹؛ پذیرش: ۹۴/۰۵/۱۹

مقدمه

از نیمه دوم سده بیستم جهان وارد عصر تازه‌ای شد که دگرگونی‌های پر سرعت علمی-فناوری، محرکه اصلی این تغییر و دگرگونی‌ها بود. این دگرگونی‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی دارای سودمندیهای ارزشمندی بودند که تأثیرگذاریهایی به‌سزایی در رشد علمی و توسعه کشورها داشته است. جامعه‌های مختلف برای استفاده از این سودمندیها باید همپای دیگر جامعه‌های پیشرو، این دگرگونی‌ها را درون خود اشاعه داده و استفاده کنند و در نهایت به جامعه‌ای اطلاعاتی بدل شوند. در هر نظام، اطلاعات به عنوان رگ‌های حیاتی آن نظام عمل می‌کنند (نوکاریزی و داورپناه، ۱۳۸۵). چنانچه این رگ‌های حیاتی به درستی عمل نکنند، کشورها دچار عقب افتادگی می‌شوند و از عرصه‌های رقابتی جهانی امروز حذف خواهند شد.

افزایش تولید و گسترش اطلاعات نه تنها تأمین‌کننده انواع نیازهای اطلاعاتی افراد نمی‌باشد، بلکه واقع شدن اطلاعات با ارزش در میان انبوه اطلاعات و داده‌های زائد، افراد را با چالش‌های فراوانی روبه‌رو می‌سازد. در چنین شرایطی افراد ناچار هستند که در میان انبوه اطلاعات به استخراج منابع مورد نیاز خود بپردازند. فرایند استخراج اطلاعات مطلوب در میان انبوه اطلاعات بی‌مورد مستلزم صرف وقت است. فرد در فرایند جست‌وجوی اطلاعات وارد مجاری اطلاعاتی می‌شود که برخاسته از نیازهای اطلاعاتی افراد است. چنین شرایطی نیاز به راهبردهای (استراتژی) جست‌وجوی اطلاعات را در نسل کنونی ایجاد می‌کند (هد و ایسنبری، ۲۰۱۱). لذا، داشتن مهارت‌های مرتبط فنی و سواد و دانش لازم در دستیابی به اطلاعات دلخواه در فرد، ضروری است (هیدی و بارکر، ۲۰۰۹).

چنانچه این مهارت‌ها توسعه نیابند، رفتار اطلاع‌یابی را متأثر می‌سازد که منجر به طولانی‌تر شدن مسیر اطلاع‌یابی و ایجاد نگران اطلاعاتی خواهد شد. توانایی دستیابی به اطلاعات تا حدی مهم است که امروزه سواد اطلاعاتی به عنوان یکی از عناصر ضروری سده بیست و یکم مطرح شده است. سواد اطلاعاتی یکی از مشخصه‌های بارز جامعه اطلاعاتی و از پیش شرط‌های ایجاد تفکر انتقادی در دانشجویان است (سودبخش و نیک‌کار، ۱۳۸۴؛

نوروزی و همکاران، ۱۳۸۹؛ نصیری، ۱۳۸۴؛ چودری، ۲۰۱۱).

وبر و جانسون^۱ سواد اطلاعاتی را توانایی اتخاذ رفتارهای اطلاع‌یابی مناسب به سبب رفع نیازهای اطلاعاتی می‌دانند. سواد اطلاعاتی را می‌توان مهارت‌های شناسایی، دسترسی، ارزیابی و استفاده مؤثر و کارآمد و اخلاقی از اطلاعات دانست (هیدی و بارکر، ۲۰۰۹). سواد اطلاعاتی سبب علاقه‌مندی فرد به یادگیری در طول عمرش شده و او را برای تصمیم‌گیری‌های آگاهانه در برابر هجوم اطلاعات آماده می‌سازد. سواد اطلاعاتی منجر به تفکر نقادانه اطلاعات، خودراهنمایی، خودکنترلی در یادگیری و نهادینه‌سازی یادگیری می‌شود. فرد با سواد اطلاعاتی فردی پویا خواهد بود که در کل زندگی با استفاده از مهارت‌های خود نیازهای اطلاعاتی فردی و اجتماعی خود را برآورده می‌سازد (خالقی و سیامک، ۱۳۸۹؛ پریخ و همکاران، ۱۳۹۰؛ شریفی و اسلامی، ۱۳۹۰). در این تحقیق منظور از سواد اطلاعاتی توانایی افراد در شناسایی نیازهای اطلاعاتی خود و دستیابی و استفاده بهینه افراد از اطلاعات مورد نیازشان است که مستلزم داشتن برخی از مهارت‌ها است.

در هر نظام، سرمایه انسانی دارای اثرگذاریهایی بیشتر از دیگر منابع تولیدی است. در نظام دانش و اطلاعات، نقش‌های مدیریت، نوآوری و خلاقیت بر عهده سرمایه‌های انسانی است. امروزه، توسعه مهارت‌های دستیابی به اطلاعات و به‌کارگیری اطلاعات از ضرورت‌های ایجاد سرمایه‌های انسانی متناسب با عصر اطلاعات است (هاثورث، ۱۹۹۹). دانشگاه‌ها از مهم‌ترین نهادهای علمی و پژوهشی هستند که وظیفه تربیت نیروی انسانی لازم را بر عهده دارند. به نظر می‌رسد ضروری است که از این فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی در نظام آموزشی بهره کافی برده شود (آقا کثیری و زمانی، ۱۳۹۲). به بیان دیگری^۲ افراد در همه فعالیت‌ها دارای نیاز اطلاعاتی هستند و می‌توان گفت دانشگاه بهترین مکان برای پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی دانشجویان است. دانشگاه نقش به‌سزایی در تربیت افرادی با مهارت‌های بالای دستیابی به اطلاعات و استفاده مؤثر از آن دارند. پیشرفت سرعت اشاعه فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در جامعه و تأثیر به‌سزای آن در زندگی، افزایش تنوع و تخصصی شدن

اصلی برای پشتیبانی از دانشجو برای دستیابی به اطلاعات مورد نظر باشند (کلایب، ۲۰۰۹). نقش مهم کتابخانه‌های دانشگاهی ناشی از گستردگی این نوع کتابخانه‌ها در سطح کشور و وظیفه مهمی است که در اطلاع‌رسانی ایفا می‌کند (فهمینیا و منطق، ۱۳۹۲).

بنابراین، دانشگاه با مدنظر قرار دادن سواد اطلاعاتی دانشجویان، نقاط قوت و ضعف آنان، می‌توانند به فراهم ساختن امکانات، خدمات پژوهشی و ارائه برنامه‌های آموزشی متناسب برای دانشجویان مبنی بر ایجاد راهکارهایی برای ارتقای سواد اطلاعاتی دانشجویان بپردازند. نتیجه این امر فراگیری با توان خودکنترلی است که در نهایت به احیای جامعه اطلاعاتی با شهروندان فراگیر در طول عمر منجر خواهد شد که نقش سازنده در جامعه ایفا می‌کنند (سودبخش و نیک‌کار، ۱۳۸۴؛ موحدمحمدی، ۱۳۸۲؛ نجفلو و یعقوبی، ۱۳۹۳).

با وجود اهمیت بالای سواد اطلاعاتی در این دوران و نقش مهم دانشگاه‌ها در این حیطة، شواهد نشان می‌دهد تنها شمار کمی از دانشگاه‌ها ارزیابی سواد اطلاعاتی دانشجویان را به عنوان یکی از شرایط دانش‌آموختگی آنان ضروری می‌دانند. در کشورهای بسیاری از جمله آمریکا و استرالیا برنامه‌های پرشماری در چگونگی استفاده مطلوب از کتابخانه و شیوه درست دستیابی و استفاده از اطلاعات در برنامه‌های دانشگاهی و حتی دبیرستانی در رشته‌ها و مقاطع مختلف گنجانده شده است. در ایران چنین برنامه‌هایی در دانشگاه‌ها و نظام آموزش و پرورش وجود ندارد و تنها در رشته‌های خاصی مانند علوم تربیتی، زیستی و برخی رشته‌های پودمانی برنامه‌های درسی اختیاری با عنوان شیوه‌های استفاده از کتابخانه و اصول کتابداری وجود دارد. دانشگاه‌ها باید در طول دوره‌های آموزشی به بالا بردن سواد اطلاعاتی دانشجویان بپردازند.

نتایج بسیاری از تحقیقات نشان می‌دهد سواد اطلاعاتی دانشجویان در سطح بالایی قرار ندارد و دانشجویان تنها واحدهای درسی خود را می‌گذرانند، بدون این‌که سواد اطلاعاتی‌شان بهبود یابد. دانشگاه‌ها نیز اطلاعات کمی در زمینه نیازهای اطلاعاتی دانشجویان دارند (کیانی، ۱۳۸۳؛ سیامک و همکاران، ۱۳۹۲؛ زمانی، ۱۳۸۲؛ هد و ایسنبری، ۲۰۱۱). ضروری است تا به بررسی توانایی دانشجویان در

اطلاعات، لزوم یادگیری در طول عمر و تبدیل هر جامعه‌ای را به جامعه یادگیرنده، دانشگاه‌ها را بر آن داشته است که به تمرکز بر توسعه سواد اطلاعاتی دانشجویان در راستای آماده‌سازی این سرمایه‌های انسانی بپردازند.

باید گفت که تربیت یادگیرندگان در طول عمر با مهارت حل مسئله در کشور از مأموریت‌های محوری مؤسسه‌های آموزشی است (هائورث، ۱۹۹۹). سواد اطلاعاتی یکی از عناصر اصلی مداخله در مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی به شمار می‌رود. راهبرد بعضی از دانشگاه‌ها در رویارویی با فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات تنها تلاش در جهت بقاست، در حالی که برخی از آنها به دنبال تولید و به‌کارگیری اطلاعات هستند. دانشگاه‌ها برای پیشرفت جامعه خود باید به تربیت نیروی انسانی با توان یادگیری در طول عمر بپردازند، که لازمه ایجاد توانایی یادگیری در طول عمر بوده و کسب سواد اطلاعاتی به عنوان مهارت پایه این‌گونه یادگیری است (حنفی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۶؛ بشیری، ۱۳۸۷؛ شریفی و اسلامیه، ۱۳۹۰؛ سیامک و همکاران، ۱۳۹۲؛ پریخ و همکاران، ۱۳۹۰؛ کیخا و همکاران، ۱۳۸۹؛ کیانی‌خوزستانی و همکاران، ۱۳۹۱؛ رخس و موحدی، ۱۳۸۶؛ هد و ایسنبری، ۲۰۱۱؛ چودری، ۲۰۱۱). در شرایط کنونی که اطلاعات بدون گذشتن از هر پالایشی در دسترس همگان قرار می‌گیرد، یادگیرندگان در طول عمر باید به داشتن مهارت‌های سنجش اطلاعات برای سنجیدن پایایی، اعتبار، ثبات و اصیل بودن منابع مجهز شوند. لازمه‌ی این توانایی داشتن سواد اطلاعاتی است (پریخ و همکاران، ۱۳۹۰؛ زمانی، ۱۳۸۲؛ شریفی و اسلامیه، ۱۳۹۰). سواد اطلاعاتی یکی از صلاحیت‌های مهم و ضروری برای دانشجویان است، که به عنوان یک دستاورد ضروری برای دانشجویان در جهان به رسمیت شناخته شده است (ساندرس، ۲۰۱۲).

دانشگاه‌ها بستر مهم دسترسی اطلاعات برای دانشجویان به‌شمار می‌آیند. یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های فکری دانشجویان و استادان دانشگاه دسترسی به اطلاعات روزآمد و متناسب با نیازهای اطلاعاتی آنان است. دسترسی سریع‌تر به اطلاعات سودمند و معتبر می‌تواند بازدارنده از هدررفت زمان، انرژی و سرمایه شود و در نهایت مسیر موفقیت را کوتاه و هموارتر سازد. کتابخانه‌های دانشگاهی می‌توانند در این بین نقش اساسی را ایفا کنند و از عناصر

اطلاعات و توانایی مکان‌یابی، ارزیابی و به‌کارگیری مؤثر اطلاعات است (هد و ایسنبری، ۲۰۱۱).

سواد اطلاعاتی، بر پایه مهارت‌های مورد نیاز تقسیم‌بندی‌های گوناگونی شده است. یکی از آنها تقسیم‌بندی آدانسن و نردلی^۵ است که در آن سواد اطلاعاتی را مشتمل بر مهارت‌های فنی و سواد ذهنی و ارتباطی می‌دانند. در تقسیم‌بندی دیگر می‌توان به تقسیم‌های کمیته طرح بررسی کتابخانه‌های دانشگاه ایندیانا در سال ۱۹۹۶ اشاره کرد. این کمیته، سواد اطلاعاتی را به دو بخش سواد پایه و سواد پیشرفته تقسیم کرده است (سیامک و همکاران، ۱۳۹۲). دانشگاه ملی بریتانیا در سال ۱۹۹۹ مدلی را برای تبیین سواد اطلاعاتی بیان کرد. این مدل دارای دو مجموعه مهارت‌های چگونگی کشف و دسترسی به اطلاعات و چگونگی درک و بهره‌برداری از اطلاعات بود (میرزاصیفی و همکاران، ۱۳۸۸؛ فتحی‌واجارگاه و آذرمنش، ۱۳۸۵؛ منصوریان و نعیم‌آبادی، ۱۳۸۳؛ منتظر و همکاران، ۱۳۸۶؛ کیخا و همکاران، ۱۳۸۹).

یکی از معیارهای مدون برای تدوین، اجرا و ارزیابی فعالیت‌های آموزشی مرتبط با سواد اطلاعاتی توسط کتابخانه‌های دانشگاهی آمریکا در قالب پنج استاندارد بیان شده است (شریفی و اسلامیه، ۱۳۹۰؛ سیامک و همکاران، ۱۳۹۲؛ هد و ایسنبری، ۲۰۱۱). این پنج استاندارد عبارت‌اند از: ۱. دانشجوی بتواند ماهیت و گستره اطلاعات را مشخص کند. ۲. به اطلاعات مورد نیاز به طور مؤثر و کارا دسترسی پیدا کند. ۳. اطلاعات را نقادانه ارزیابی کند و با اطلاعات پیشین خود تلفیق کند. ۴. به صورت انفرادی و گروهی از اطلاعات برای رسیدن به منظور خاص استفاده کند و ۵. بسیاری از موارد حقوقی و قضایی مربوط به دسترسی و استفاده از اطلاعات را بداند (ماگنسون، ۲۰۱۳). این استانداردها طیف گسترده‌ای از دانش را برای دسترسی به اطلاعات فراهم می‌کند (لو، ۲۰۱۳).

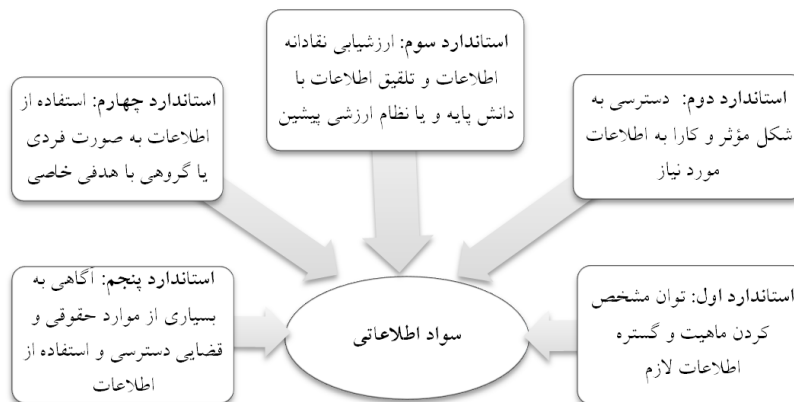
این استانداردها برای پاسخگویی به سه دگرگونی رخ داده شده در دوران کنونی شامل به‌وجود آمدن مجموعه‌ای از فناوری‌ها و منابع اطلاعاتی در خط (آنلاین)، افزایش پیچیدگی‌های بازیابی اطلاعات و لزوم یادگیری در طول عمر در دانشجویان تدوین شده است (هد و ایسنبری، ۲۰۱۱). این پنج استاندارد در قالب شکل یک آورده شده

استفاده از فناوری‌های ارتباطاتی و اطلاعاتی در زمینه پژوهشی و ... پرداخته شود (آفاکثیری و زمانی، ۱۳۹۲). بررسی‌های مختلف نشان می‌دهند که برای ارتقای سواد اطلاعاتی دانشجویان بازدارنده‌ها و ناهماهنگی‌های چندی وجود دارد و دانشجویان بدون صلاحیت‌های مرتبط با سواد اطلاعاتی هستند. این صلاحیت‌ها تنها با صرف زمان و تجربه به دست نمی‌آید بلکه به آموزش نیاز دارد (مایر، ۲۰۱۳؛ ساندرس، ۲۰۱۲). برای بهبود مهارت سواد اطلاعاتی در میان جامعه دانشگاهی، به برنامه‌ریزی جامع و اجرای برنامه‌های آموزشی در کتابخانه‌های دانشگاه‌ها نیاز است (کلایب، ۲۰۰۹).

امروزه مفهوم سواد در همه‌ی گرایش‌های علمی گسترش یافته است. در گذشته سواد مشتمل بر توانایی خواندن و نوشتن بود. اکنون مهارت‌های دیگری (از جمله مهارت‌های لازم برای سواد اطلاعاتی، سواد رسانه‌ای، سواد رایانه‌ای و غیره) به این دو توانایی اضافه شده است که لازمه به‌کارگیری اطلاعات و حضور پررنگ در جهان اطلاعات و ارتباطات است. این مهارت‌ها در کل سواد اطلاعاتی نامیده می‌شوند. سواد اطلاعاتی در واقع با ظهور فناوری‌های اطلاعات در دهه ۱۹۷۰ پدید آمد، رشد کرد و نیرومند شد. اکنون در سده بیست و یکم سواد اطلاعاتی عنصر حیاتی در جامعه اطلاعاتی است (میرزاصیفی و همکاران، ۱۳۸۸).

سواد اطلاعاتی برای نخستین بار در سال ۱۹۷۴ توسط ژوکروفسکی^۳ در کمیسیون ملی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی بیان شد که به هدف‌های ناشی از دستیابی به اطلاعات و تعریف سواد اطلاعاتی پرداخت (خالقی و سیامک، ۱۳۸۹؛ هاثورث، ۱۹۹۹). اهمیت سواد اطلاعاتی آن‌چنان است که در سال ۲۰۰۲ سواد اطلاعاتی به عنوان یکی از پنج هدف در طرح آموزش ملی فناوری در آمریکا مطرح شد. در بسیاری از دانشگاه‌های جهان مانند سازمان‌های دانشگاهی استرالیا، سواد اطلاعاتی را به عنوان یافته‌های مهم دوران تحصیلات دانشگاهی و مکمل دوره تحصیلی می‌دانند (میرزاصیفی و همکاران، ۱۳۸۸). تعریف‌های چندی از سواد اطلاعاتی ارائه شده است. جامع‌ترین تعریف از سواد اطلاعاتی توسط انجمن مطالعات کتابخانه‌ای دانشگاه^۴ (۱۹۸۹) ارائه شده است. بنابراین تعریف سواد اطلاعاتی توانایی تشخیص نیاز به

است (شکل ۱).

نگاره ۱- استانداردهای ارزیابی فعالیت های آموزشی مرتبط با سواد اطلاعاتی

آنان در زمینه جستجوی اطلاعات است. در پژوهشی که بر پایه استانداردهای پنج‌گانه انجمن مطالعات کتابخانه‌ای دانشگاه انجام شد، سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان علوم انسانی دانشگاه آزاد در حد بالاتر از متوسط بود. زنان دارای سطح سواد بالایی نسبت به مردان بودند. بیشترین آگاهی مربوط به استاندارد پنجم (آگاهی از بسیاری از موارد حقوقی و قضایی مربوط به دسترسی و استفاده از اطلاعات) و کمترین آگاهی از استاندارد چهارم (استفاده به صورت انفرادی و گروهی از اطلاعات برای رسیدن به منظور خاص) بود (شریفی و اسلامی، ۱۳۹۰). در بررسی دیگری، صیفوری و غفاری (۱۳۹۰) سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر کارشناسی دانشگاه رازی را پایین تر از حد متوسط بیان کرد. ربانی خوراسگانی و همکاران (۱۳۹۰) سواد اطلاعاتی شهروندان اصفهانی را در زمینه مشارکت الکترونیکی در سطح نامناسب می‌دانند. کیخا و همکاران (۱۳۸۹) وضعیت سواد اطلاعاتی اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی زابل را در حد متوسط ارزیابی کردند. نتایج تحقیق قاسمی در زمینه سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی کشور و پایان‌نامه سیامک در زمینه سواد اطلاعاتی دانشجویان کارشناسی دانشگاه فردوسی نشان می‌دهند که نمره سواد اطلاعاتی دانشجویان پایین تر از ۵۰٪ کل نمره سواد اطلاعاتی است.

در ایران در رابطه با تعیین استانداردهایی برای سواد اطلاعاتی فعالیت‌های چندانی صورت نگرفته است (کیانی، ۱۳۸۳). با این حال از نیمه دوم دهه ۱۳۷۰ توجه زیادی در پژوهش‌های دانشگاهی به مفهوم سواد اطلاعاتی شده است (پریخ و همکاران، ۱۳۹۰). در ادامه به صورت خلاصه پیشینه‌ای از چندین پژوهش در ایران و دیگر کشورها آورده شده است:

در بررسی سنجش سواد اطلاعاتی مراجعه‌کنندگان سازمان اسناد کتابخانه ملی ایران بر پایه استانداردهای سواد اطلاعاتی کتابخانه‌های دانشگاهی آمریکا، محمدی و همکاران (۱۳۹۱) به این نتایج دست یافتند که سواد اطلاعاتی کاربران در حد بالایی قرار دارد. در جداسازی سطح سواد اطلاعاتی بر پایه پنج استاندارد، استاندارد پنجم، یعنی آشنایی با موارد حقوقی و اقتصادی دسترسی و استفاده از اطلاعات و استاندارد اول، یعنی شناسایی ماهیت و گستره اطلاعات لازم در سطح پایینی قرار دارند. بر پایه بخش دیگری از نتایج، بین سواد اطلاعاتی زنان و مردان در زمینه هر یک از استانداردهای پنج‌گانه تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بین سواد اطلاعاتی افراد در رشته‌های تحصیلی و سطوح تحصیلات مختلف اختلاف معناداری وجود ندارد.

هد و ایسنبری (۲۰۱۱) در تحقیقات خود به نقل از محققان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی بیان کرده‌اند که بسیاری از دانشجویان دانش کمی در زمینه مراحل تحقیقات علمی دارند، که این نشان از کمبود مهارت‌های

بالا بردن سواد اطلاعاتی دانشجویان استفاده کنند. با توجه به آنچه گفته شد، هدف کلی این تحقیق بررسی سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس می باشد.

روش شناسی

این پژوهش از نظر رهیافت، جزو تحقیقات کمی، از نظر هدف، کاربردی و از نظر شیوه تحلیل اکتشافی است. متغیرهای وابسته در این تحقیق پنج استاندارد سواد اطلاعاتی بود. متغیرهای مستقل تحقیق ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان بود. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه سواد اطلاعاتی داورپناه و سیامک (که بر پایه استاندارد قابلیت‌های سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی طراحی شد) بود، که از ۵۵ پرسش تشکیل شده است. این ۵۵ پرسش مربوط به پنج استاندارد سواد اطلاعاتی تعیین شده توسط انجمن مطالعات کتابخانه‌ای دانشگاه بود. ۱۲ پرسش مربوط به استاندارد اول، ۱۵ پرسش مربوط به استاندارد دوم، ۱۰ پرسش مربوط به استاندارد سوم، ۸ پرسش مربوط به استاندارد چهارم و ۱۰ پرسش مرتبط با استاندارد پنجم بود. برخی از پرسش‌ها دارای یک پاسخ درست و برخی دیگر دارای بیش از یک پاسخ درست بودند، که در برابر هر پرسش پرسشنامه به این موضوع اشاره شده بود. شیوه نمره‌دهی به پرسش‌ها به این صورت بود که به هر پاسخ درست مربوط به هر پرسش با یک یا چند گزینه درست، ۱ نمره داده شد. در صورت پاسخ ندادن یا دادن پاسخ نادرست نمره‌ای به پاسخگو تعلق نمی‌گرفت. برای سنجش روایی ظاهری ابزار تحقیق از نظرسنجی چند تن از استادان ترویج و آموزش کشاورزی استفاده شد. پایایی ابزار این تحقیق توسط سیامک و داورپناه (۱۳۸۸) انجام گرفته و مورد تأیید قرار گرفته است. جامعه آماری مورد بررسی، شامل دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس در سال تحصیلی ۹۳-۹۲ در رشته‌های ترویج، آبیاری و زهکشی، زراعت، علوم دامی، خاکشناسی، بیماری‌های گیاهی، مکانیک ماشین‌های کشاورزی، علوم و صنایع غذایی، باغبانی، اصلاح نباتات، پرورش و تولید طیور، سازه‌های آبی، حشره‌شناسی، اقتصاد کشاورزی بودند (N=۷۶۴) (جدول ۱).

(خالقی و سیامک، ۱۳۸۹؛ سیامک و داورپناه، ۱۳۸۸). هیدی و بارکر (۲۰۰۹) توان دانش آموزان دبیرستانی کانادا را در کسب سواد اطلاعاتی پایین دانسته و در تحقیق خود به بررسی تأثیر برنامه‌های ارائه شده در نظام آموزشی بر روش سواد اطلاعاتی پرداختند. نتایج به دست آمده، ناتوانی برنامه‌های آموزشی را در بهبود سواد اطلاعاتی تأیید می‌کند. در تحقیقی دیگر، میری و چشمه‌سهرابی (۱۳۸۵) میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان کارشناسی سال آخر دانشگاه علم و صنعت را بالاتر از حد متوسط بیان کردند. در این تحقیق جنسیت و روزانه یا شبانه بودن دانشجویان روی سواد اطلاعاتی آنان تأثیری نداشته است.

سالیسبوری و الیس ۶ (۲۰۰۳) نیز در تحقیقات خود نتیجه تحقیق هائورث را تأیید و این‌گونه بیان می‌کنند که دانش اطلاعاتی دانشجویان در آغاز ورود به دانشگاه بسیار محدود است، این دانش در سال اول دانشجویی سیر افزایشی داشته، ولی در سال‌های بعد این مهارت پایین تر می‌آید. هائورث (۱۹۹۹) در تحقیقات خود به این نتیجه رسید که به‌رغم اهمیت بالای سواد اطلاعاتی برای داشتن تفکر خلاق، یادگیری مستقل و در طول عمر و مهارت حل مسئله، مهارت‌های لازم در زمینه سواد اطلاعاتی در میان دانشجویان کم است.

دانشگاه تربیت مدرس به عنوان دانشگاهی که در زمینه تحصیلات تکمیلی در ایران به عرضه خدمات آموزشی عالی می‌پردازد و نقش پررنگی در تربیت دانش‌آموختگان تحصیلات تکمیلی دارد. در این رابطه دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس با دارا بودن حدود ۸۰۰ دانشجوی تحصیلات تکمیلی در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری که در ۱۶ گروه آموزشی مشغول به تحصیل هستند، سهم و نقش مهمی در پرورش نیروی انسانی مورد نیاز مراکز آموزشی و پژوهشی کشاورزی کشور دارد. بنابراین، بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان این دانشکده به منظور تبیین راهکارهای ارتقای سواد اطلاعاتی آنان ضروری به نظر می‌رسد. کسب اطلاعات در زمینه سواد اطلاعاتی دانشجویان می‌تواند در شناسایی نیازها و رفع بازدارنده‌های دستیابی به اطلاعات مؤثر باشد. افزون بر این، آگاهی از میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان به مدرسان کمک خواهد کرد تا از راهکارهای مناسب برای

کروسکال والیس استفاده شد.

یافته‌ها

الف. شناسایی ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان
نتایج تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده از بررسی ویژگی‌های فردی پاسخگویان در جدول (۲) به صورت خلاصه آورده شده است. میانگین سنی پاسخگویان در حدود ۲۶/۱۴ سال بود. میانگین معدل پاسخگویان در مقطع کارشناسی ۱۶/۶۸ و میانگین معدل واحدهای گذرانده تاکنون برابر با ۱۷/۵۵ بود. مدت زمان کار با رایانه و کار با اینترنت برای پاسخگویان به طور میانگین به ترتیب در حدود ۶/۳ و ۵ ساعت در روز بود. میزان آشنایی دانشجویان با کار با رایانه، برنامه‌های نرم‌افزار اداری، اینترنت و زبان انگلیسی بر پایه طیف لیکرت (۱=خیلی اندک، ۲=اندک، ۳=متوسط، ۴=زیاد، ۵=خیلی زیاد) پنج سطحی به ترتیب در حد ۳/۶۶، ۳/۶۱، ۳/۲۹ و ۳/۳۶ بود.

مورگان (۱۹۷۰) ۲۵۶ نفر برآورد شد ($n=256$). نمونه‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری دو مرحله‌ای طبقه‌ای تصادفی و مدنظر قرار دادن تناسب شمار دانشجویان در هر رشته در مرحله اول و در مرحله دوم تناسب جنسیت گزینش شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۲۰ انجام شد. به منظور تحلیل داده‌ها از آماره‌های توصیفی فراوانی، درصد، میانگین، نما و انحراف معیار و ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون گام به گام و آزمون‌های t

جدول ۱- توزیع فراوانی جامعه آماری بر حسب مقطع تحصیلی و جنسیت

متغیر	کارشناسی ارشد	دکتری	کل
مرد	۲۴۳	۱۷۴	۴۱۷
زن	۱۹۷	۱۵۰	۳۴۷
کل	۴۴۰	۳۲۴	۷۶۴

*: مأخذ: اداره آموزش دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس.

جدول ۲- ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان

متغیر	وضعیت	درصد	نما
جنسیت	مرد	۵۱/۷	
	زن	۴۸/۳	
رشته	ترویج	۶/۸	باغبانی
	آبیاری و زهکشی	۵/۶	
	زراعت	۶	
	علوم دامی	۶	
	خاکشناسی	۷/۶	
	بیماری‌های گیاهی	۹/۲	
	مکانیک ماشین‌های کشاورزی	۱۰	
	علوم و صنایع غذایی	۸/۴	
	باغبانی	۱۰/۴	
	اصلاح نباتات	۶/۴	
	پرورش و تولید طیور	۳/۶	
	سازه‌های آبی	۸/۴	
مقطع تحصیلی	حشره شناسی	۷/۲	
	اقتصاد کشاورزی	۴/۸	
وضعیت اشتغال	دکترا	۳۱/۹	کارشناسی ارشد
	کارشناسی ارشد	۶۸/۱	
دانشگاه مقطع پیشین	تمام وقت	۵/۷	بیکار
	نیمه وقت	۱۶/۳	
شرکت در تور آشنایی با کتابخانه دانشگاه	بیکار	۷۷/۷	
	دولتی	۹۰/۹	دولتی
بله	آزاد و پیام نور	۹/۱	
	بله	۶۹/۷	
خیر	بله	۲۴/۸	
	خیر		

دانشجویان در دسترسی مؤثر و کارا به اطلاعات مورد نیاز، بالاترین توانایی را دارند. کمترین مهارت دانشجویان در آشنایی با موارد حقوقی و قضایی مربوط به دسترسی و استفاده از اطلاعات بود. این ضعف، پایین بودن آشنایی دانشجویان را با موضوع‌های مرتبط با محرمانه بودن و امنیت در محیط چاپی و الکترونیکی، قوانین و مقررات، خط‌مشی‌های سازمانی مرتبط با دسترسی به اطلاعات و استفاده نکردن از شیوه‌های مناسب استنادسازی را نشان می‌دهد.

ب. سنجش میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان
میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان به تفکیک پنج استاندارد سواد اطلاعاتی در جدول (۳) آورده شده است. سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان در هر سطح از استانداردها بر مبنای نمره ۲۰ سنجیده شد. تقسیم نمره ۲۰ به چهار بخش ضعیف، متوسط، خوب و عالی باید گفت که نمره کل دانشجویان در سطح متوسط قرار دارد. این موضوع نشان‌دهنده لزوم تمرکز بالای دانشگاه در برنامه‌ریزی و عرضه خدمات آموزش در راستای بالا بردن سواد اطلاعاتی دانشجویان است.

جدول ۳- سواد اطلاعاتی دانشجویان به تفکیک بر پایه پنج استاندارد

رتبه	انحراف معیار	میانگین	استاندارد
۴	۳/۳۱	۷/۵۲	۱. دانشجو بتواند ماهیت و گستره اطلاعات را مشخص کند.
۱	۲/۸۷	۹/۴۲	۲. به اطلاعات مورد نیاز به طور مؤثر و کارا دسترسی پیدا کند.
۲	۲/۲۸	۶/۸۵	۳. اطلاعات را نقدانه ارزیابی کند و با اطلاعات پیشین خود تلفیق کند.
۳	۲/۶۱	۶/۷۳	۴. به صورت انفرادی و گروهی از اطلاعات برای رسیدن به منظور خاص استفاده کند.
۵	۲/۲۲	۴/۱۲	۵. بسیاری از موارد حقوقی و قضایی مربوط به دسترسی و استفاده از اطلاعات را بداند.
-	۲/۵۷	۶/۳۵	کل نمره سواد اطلاعاتی

از طرفی نیز می‌توان گفت هرچه افراد به فراگیری بیشتر درس‌های دانشگاهی می‌پردازند، در واقع سواد اطلاعاتی خود را نیز افزایش می‌دهند. همچنین این یافته‌ها نشان می‌دهد که هر چه دانشجویان دارای مهارت‌های تحقیق بالا باشند و مدت زمان بیشتری با رایانه و اینترنت کار کنند، سواد اطلاعاتی بالاتری نیز پیدا خواهند کرد.

جدول ۴- همبستگی متغیرهای مستقل و سطح سواد اطلاعاتی

متغیر	ضریب همبستگی r	سطح معناداری p
سن	۰/۲۲**	۰/۰۰
نمره مهارت‌های تحقیق	۰/۲۷**	۰/۰۰
معدل مقطع کارشناسی	۰/۰۰۴	۰/۹۵
معدل واحدهای گذرانده در مقطع کنونی	۰/۳۸**	۰/۰۰
نمره فعالیت پژوهشی	۰/۰۰۱	۰/۹۸۶
میزان ساعت‌های کار با کامپیوتر و اینترنت	۰/۲۷**	۰/۰۰

*P ≤ 0/05 ** P ≤ 0/01

در ادامه برای پیش‌بینی تغییرپذیریهای متغیر سواد اطلاعاتی از طریق متغیرهای مستقل و تعیین سهم هر

پ. شناسایی عامل‌های مؤثر روی سواد اطلاعاتی دانشجویان
برای سنجش ارتباط بین متغیرهای تحقیق و سطح سواد اطلاعاتی از ضریب‌های همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج به‌دست آمده (جدول ۴) نشان داد که رابطه معنی‌داری بین معدل مقطع کارشناسی و نمره فعالیت پژوهشی با میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان وجود ندارد. متغیرهای سن، ساعت‌های کار با رایانه و اینترنت، نمره مهارت‌های تحقیق (میزان آشنایی با زبان انگلیسی، رایانه، اینترنت، نرم افزارهای اداری) و معدل واحدهای گذرانده در مقطع کنونی با میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان رابطه مثبت و معناداری در سطح یک درصد وجود دارند. به این معنی که با افزایش سن دانشجویان، سواد اطلاعاتی آنان افزایش می‌یابد. معدل واحدهای گذرانده در مقطع کنونی نیز تأثیر مثبت بر سواد اطلاعاتی افراد دارد و هر چه معدل افراد در مقطع کنونی بالا برود، سواد اطلاعاتی آنان نیز بالاتر خواهد بود. می‌توان گفت که با افزایش موفقیت تحصیلی دانشجویان سواد اطلاعاتی آنان بهبود می‌یابد.

دانشجویان ۲/۰۹ بود (مقدار مجاز بین ۱/۵ و ۲/۵)، می توان گفت که همبستگی بین خطاها وجود ندارد. همچنین، مقدار عددی ضریب های VIF کوچکتر از ۱۰ بوده و از این رو بین متغیرها پدیده هم خطی وجود ندارد. به این منظور متغیرهای مستقلی که دارای همبستگی معنادار با سواد اطلاعاتی بودند، مورد آزمون قرار گرفتند. پس از سه گام، متغیرهای معدل واحدهای گذرانده مقطع کنونی، نمره مهارت های تحقیق و ساعت های کار با رایانه و اینترنت وارد معادله رگرسیونی شدند (جدول ۵). نتایج نشان داد که این پنج متغیر حدود ۲۱ درصد از تغییرپذیریهای سواد اطلاعاتی را تبیین کردند. معادله رگرسیون نیز در سطح یک درصد خطا معنادار شد.

کدام از متغیرهای مستقل در تبیین سواد اطلاعاتی از رگرسیون چندگانه به روش گام به گام استفاده شده است. در آغاز برای اطمینان از مناسب بودن داده ها برای انجام رگرسیون به بررسی توزیع عادی (نرمال) داده ها، تعیین میزان آماره دوربین- واتسون (DW) و مقدار عددی ضریب های VIF پرداخته شد.

برای آگاهی از عادی بودن توزیع داده ها اقدام به محاسبه کشیدگی^۷ و چولگی^۸ متغیر سواد اطلاعاتی شد. از آنجا که مقدار کشیدگی ۰/۰۳۱- و مقدار چولگی برابر با ۰/۲۸۰ بود (مقدار مجاز بین ۳- تا ۳+)، می توان گفت که داده ها دارای توزیع متقارن هستند. با توجه به این که مقدار آماره دوربین- واتسون (DW) برای سواد اطلاعاتی

جدول ۵- رگرسیون چندگانه گام به گام مربوط به سواد اطلاعاتی

آماره هم خطی		Sig	T	Beta	B	متغیرهای مستقل
VIF	تلورانس					
-	-	۰/۰۷	-۱/۸۳	-	۴/۹۲	عدد ثابت (constant)
۱/۰۹	۰/۸۹۸	۰/۰۰	۳/۹۱	-۰/۳۳	۰/۵۹	معدل واحدهای گذرانده (X1)
۱/۹۱	۰/۹۸۳	۰/۰۱	۲/۵۶	-۰/۲۲	۰/۴۸	نمره مهارت های تحقیق (X2)
۱/۰۵	۰/۹۱۵	۰/۰۱	۲/۵۳	-۰/۲۱	۰/۰۴۱	ساعت های کار با رایانه و اینترنت (X3)

DW = 2/09 = Sig = 0/00 F = 10/55 R²_{Ad} = 0/207 R² = 0/228 R = 47/0

با مقطع تحصیلی و جنسیت مختلف تفاوت معناداری وجود ندارد. میان افرادی که در تور آشنایی با کتابخانه (این دوره ها برای دانشجویان ورودی جدید در مقطع تحصیلات تکمیلی در هر دانشگاه برای آشنایی و استفاده از امکانات کتابخانه ها برگزار می شود) شرکت کرده و آنان که در این تور شرکت نکرده بودند نیز تفاوتی وجود ندارد. در واقع تور آشنایی با کتابخانه دارای کارایی لازم نبوده و تأثیر معناداری نیز در بهبود سواد اطلاعاتی دانشجویان نداشته است.

معادله استاندارد شده سواد اطلاعاتی با توجه به ضریب های اشاره شده B در جدول ۱۰ به صورت زیر است:

$$Y = -92/4 - 59/0 X1 + 48/0 X2 + 041/0 X3$$

برای مقایسه سواد اطلاعاتی دانشجویان بر حسب جنسیت، شرکت یا شرکت نکردن در تور کتابخانه و مقطع تحصیلی با توجه به حاکم بودن پیش شرط های استفاده از آزمون های مشخصه ای (پارامتری)، از آزمون t مستقل استفاده شد. نتایج (جدول ۶) نشان داد که بین سواد اطلاعاتی دانشجویان

جدول ۶- مقایسه میانگین سواد اطلاعاتی بر حسب ویژگی های فردی و حرفه ای دانشجویان

متغیر	سطوح	شمار افراد	میانگین	انحراف معیار	t	سطح معنی داری
شرکت در تور کتابخانه	بله	۱۸۵	۷/۱۴	۱/۵۸	۱/۵۳	۰/۱۲۵
	خیر	۷۱	۶/۹۴	۱/۵۲		
مقطع تحصیلی	کارشناسی ارشد	۱۷۴	۷/۰۷	۱/۶۹	۱/۱۵	۰/۲۵
	دکتر	۸۲	۷/۱۶	۱/۶۴		
جنسیت	زن	۱۲۴	۷/۲۵	۱/۳۶	۱/۴۳	۰/۱۵
	مرد	۱۳۲	۷/۱۸	۱/۶۰		

سراسری و پیام‌نور نسبت به دانشگاه آزاد در سطح بالایی به عرضه خدمات آموزشی برای بهبود سواد اطلاعاتی دانشجویان در سطح کارشناسی اقدام می‌کنند. با توجه به بخش دیگری از نتایج، اشتغال دانشجویان نیز فرصتی برای افزایش سواد اطلاعاتی آنان ایجاد نمی‌کند. گروه‌های مختلف دانشجویان در رشته‌های مختلف نیز دارای سطح یکسانی از سواد اطلاعاتی هستند.

برای مقایسه سواد اطلاعاتی گروه‌های مختلف با توجه به حاکم نبودن برخی از پیش‌شرط‌های استفاده از آزمون‌های مشخصه‌ای (به حد کافی نبودن شمار افراد در برخی از گروه‌ها) از آزمون مشخصه‌ای کروسکال‌والیس استفاده شد. نتایج (جدول ۷) نشان داد که بین میانگین سواد اطلاعاتی دانشجویان با رشته تحصیلی و وضعیت اشتغال مختلف، تفاوت معناداری وجود ندارد. همچنین، دانشگاه‌های

جدول ۷- مقایسه میانگین سواد اطلاعاتی بر حسب ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای دانشجویان

متغیر	سطوح متغیر	شمار افراد	میانگین نمره سواد اطلاعاتی	کای اسکویئر	سطح معنی‌داری
وضعیت اشتغال	شاغل تمام وقت	۱۳	۷/۰۴	۱/۹۴	۰/۳۷
	شاغل پاره وقت	۳۷	۷/۴۰		
	غیر شاغل	۱۷۸	۷/۲۱		
دانشگاه مقطع کارشناسی	دولتی	۲۱۰	۷/۲۱	۶/۷۸	۰/۰۳**
	آزاد	۱۲	۷/۴۷		
	پیام‌نور	۹	۵/۴۹		
رشته تحصیلی	ترویج	۱۷	۶/۸۵	۱۷/۲۷	۰/۱۸
	آبیاری و زهکشی	۱۴	۷/۰۷		
	زراعت	۱۵	۷/۹۰		
	علوم دامی	۱۵	۷/۶۵		
	خاک‌شناسی	۱۹	۷/۷۷		
	بیماری‌های گیاهی	۲۳	۶/۵۷		
	مکانیک ماشین‌های کشاورزی	۲۵	۴/۵۲		
	علوم و صنایع غذایی	۲۱	۵/۵۲		
	باغبانی	۲۶	۶/۹۱		
	اصلاح نباتات	۱۶	۸/۷۴		
	پرورش و تولید طیور	۹	۷/۰۲		
	سازه‌های آبی	۲۱	۵/۳۸		
	حشره‌شناسی	۱۸	۶/۳۲		
	اقتصاد کشاورزی	۱۲	۶/۶۵		

مختلفی از سطح سواد اطلاعاتی قرار دارند که نشان می‌دهد در بعضی از گروه‌ها به بهبود سطح سواد اطلاعاتی پرداخته شده است. دانشجویان در استاندارد دوم سواد اطلاعاتی که دسترسی مؤثر و کارا به اطلاعات مورد نیاز است، بالاترین مهارت را دارند. این امر نشان دهنده این موضوع است که دانشجویان اغلب، فرایند جست‌وجو و دستیابی به اطلاعات را با موفقیت به انجام می‌رسانند. بالا بودن مهارت دانشجویان در استاندارد دوم بالا بودن مهارت‌های کاوش در اینترنت و منابع اطلاعاتی و آشنایی با زبان انگلیسی در بین آنان را نشان می‌دهد، زیرا ویژگی‌های حرفه‌ای دانشجویان نشان از حد متوسط بالاتر

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که سواد اطلاعاتی دانشجویان در سطح متوسط قرار دارد، که نتایج تحقیقات سیامک و داورپناه (۱۳۸۸)، هد و الیسنبیری (۲۰۱۱)، هاتورث (۱۹۹۹)، خالقی و سیامک (۱۳۸۹)، صیفوری و غفاری (۱۳۹۰)، هیدی و بارکر (۲۰۰۹) و ربانی خوراسگانی و همکاران (۱۳۹۰) با این تحقیق هم‌سو می‌باشد. از طرفی نتایج تحقیقات شریفی و اسلامیه (۱۳۹۰)، میری و چشمه‌سهرابی (۱۳۸۵)، محمدی و همکاران (۱۳۹۱) و کیخا و همکاران (۱۳۸۹) با نتایج این تحقیق هم‌سو نبود. می‌توان نتیجه گرفت، افراد مختلف جامعه در سطوح

و کسانی که در این تور شرکت نکرده بودند، مشخص شد که تفاوتی بین نمرهای سواد اطلاعاتی این دو گروه وجود ندارد. می‌توان نتیجه گرفت که برنامه و کارگاه‌های آموزشی از این نوع در سطح پایینی از کیفیت قرار دارند که نقش تأثیرگذاری بر سواد اطلاعاتی دانشجویان ایفا نمی‌کند. دانشگاه‌ها با بهبود کیفیت در ارائه چنین برنامه‌هایی می‌توانند به تربیت دانشجویان با توان دستیابی و استفاده مؤثر از اطلاعات کمک کنند. با توجه به این نتایج پیشنهاد می‌شود:

۱. نظام آموزش عالی باید با روش‌های طرق مختلف نسبت به ارتقای سواد اطلاعاتی دانشجویان و دسترسی مناسب و بهره‌گیری بهینه از اطلاعات اقدام کند و بیشترین تمرکز را در توسعه اطلاعات افراد با رعایت موارد حقوقی و قضایی مربوط به دسترسی و استفاده از اطلاعات اعمال دارد.
۲. در دانشکده‌های کشاورزی برنامه‌هایی مانند تور کتابخانه با کیفیت بالا برگزار شده و به آن نگاهی فراتر از صرف ارائه یک گواهینامه به دانشجویان داشته باشند. افزون بر این، با توجه به ضرورت همسویی با عصر اطلاعات، لزوم گنجینیدن واحدی در زمینه فناوری اطلاعات و ارتباطات در برنامه‌های درسی دانشجویان احساس می‌شود.
۳. با برای برگزاری کارگاه‌های آموزشی در سطح دانشکده‌های کشاورزی اقدام‌های مقتضی برای ترویج و اطلاع‌رسانی در زمینه موارد حقوقی و قضایی دسترسی و استفاده بهینه از اطلاعات به عمل آید.

پی‌نوشت‌ها

1. Weber & Johnson
2. Vickery
3. Zukrowski
4. Association of College Research Libraries= ACRL
5. Adansen and Nordly
6. Salisbury & Eliss
7. Kurtosis
8. Skewness

بودن آشنایی دانشجویان با اینترنت و زبان انگلیسی است. دانشجویان در استاندارد پنجم، یعنی آشنایی با موارد حقوقی و قضایی مربوط به دسترسی و استفاده از اطلاعات دچار ضعف هستند. این ضعف را می‌توان به عدم رعایت نشدن حقوق مؤلفان در ایران و نبود قانون کپی رایت نسبت داد. در صورتی که اگر ایران جزء کشورهای بود که قوانین رعایت حقوق مؤلفان در آن اجرا می‌شد، به احتمال زیاد در آگاهی‌های افراد مؤثر بود. سیامک و داور پناه (۱۳۸۸) و محمدی و همکاران (۱۳۹۱) نیز در تحقیق خود در زمینه پنج استاندارد سواد اطلاعاتی در بین دانشجویان به نتایج همانندی با این تحقیق دست یافتند.

در بررسی عامل‌های مؤثر بر سطح سواد اطلاعاتی مشخص شد که از میان متغیرهای مختلف، متغیر مستقل سن، ساعات کار با کامپیوتر و اینترنت، نمره مهارت‌های تحقیق (میزان آشنایی با زبان انگلیسی، رایانه، اینترنت، نرم افزارهای اداری)، و معدل واحدهای گذرانده در مقطع فعلی با سطح سواد اطلاعاتی افراد همبستگی دارند. به عبارتی می‌توان گفت که هرچه دانشجویان در زمینه تحصیلی عملکرد موفق‌تری داشته باشند، سواد اطلاعاتی آنان نیز بالاتر می‌رود و موفقیت تحصیلی عاملی برای ارتقای سواد اطلاعاتی است. همین‌طور باید گفت که با افزایش سن دانشجویان و قرارگرفتن بیشتر در محیط‌های اطلاعاتی، امکان تأثیرگذاری و افزایش سواد اطلاعاتی در دانشجویان بیشتر فراهم می‌شود.

از طرفی، وجود تفاوت معنادار میان دانشجویانی که در مقاطع پیشین در دانشگاه‌های مختلف سراسری، آزاد و پیام نور تحصیل کرده‌اند نشان داد که این دانشگاه‌ها در ارتقای سطح سواد اطلاعاتی عملکرد یکسانی ندارند و دانشگاه‌های سراسری و پیام نور در سطح بالاتری از نظر ارائه خدمات برای آموزش‌ها در این زمینه، قرار دارند. نبود تفاوت معنادار میان سواد اطلاعاتی دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری گویای از این است که نگاه به این دو مقطع از سوی مسئولان دانشگاهی برای ارتقای سواد اطلاعاتی در حد یکسان است.

در مقایسه بین سواد اطلاعاتی افرادی که در تور آشنایی با کتابخانه دانشگاه در دانشگاه‌ها برای شرکت کرده بودند

منبع‌ها

- آقاکشیری، ز. و زمانی، ب. (۱۳۹۲). زمینه‌یابی ادراک تلفیق فناوری آموزشی در فعالیتهای علمی-آموزشی و پژوهشی دانشجویان دانشکده‌های علوم تربیتی و روانشناسی و علوم و فنی-مهندسی دانشگاه اصفهان. رویکردهای نوین آموزشی، (۱۷) ۱۰۵-۱۲۸.
- بشیری، ج. (۱۳۸۷). بررسی نیازهای اطلاعاتی اعضای هیئت علمی سازمان تحقیقات و آموزش کشاورزی. اطلاع‌رسانی و کتابداری، ۷۳، ۳۹-۵۲.
- پریخ، م.، ارسطوپور، ش. و نادری، م. (۱۳۹۰). اثربخشی کارگاه‌های آموزشی سواد اطلاعاتی برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی: پژوهشی با رویکرد زمینه‌گرا. پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱(۲)، ۲۰۱-۲۲۴.
- حافظی، ا. و بختیاری، ز. (۱۳۸۳). نقش سواد اطلاعاتی مراجعان در بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی. مجموعه مقالات همایش آموزش استفاده‌کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی و موزه‌ها، مشهد: ۱-۲ خرداد.
- حنفی زاده، پ. خدابخش، م. و حنفی زاده، م. (۱۳۸۶). استخراج شاخص‌های اصلی اندازه‌گیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در ایجاد یک مجموعه یکپارچه غنی از شاخص‌های اصلی اطلاعات و ارتباطات. فصل‌نامه علوم مدیریت ایران، ۵-۲، ۱-۳۳.
- خالقی، ن. و سیامک، م. (۱۳۸۹). آموزش مهارت‌های سواد اطلاعاتی، تهران، کتابدار، دانشگاه قم.
- ربانی خوراسگانی، ر. وارثی، ح. و اخوان مهدوی، م. (۱۳۹۰). بررسی نقش و جایگاه سواد اطلاعاتی بر مشارکت الکترونیکی شهروندان در مدیریت شهری (مطالعه موردی: شهر اصفهان). مدیریت شهری، ۲۷، ۱۹۷-۲۱۵.
- رخش، ف. و موحدی، ف. (۱۳۸۶). نیاز اطلاع‌یابی دانشجویان ترم اول و آخر دانشکده مدیریت و دانشکده اطلاع‌رسانی پزشکی. فصل‌نامه مدیریت اطلاعات سلامت، ۴۲، ۲۳۱-۲۳۷.
- زمانی، ع. (۱۳۸۲). استانداردهای سواد اطلاعاتی. علوم اطلاع‌رسانی، ۱۹(۱،۲)، ۳۴-۴۱.
- سودبخش، ل. و نیک‌کار، م. (۱۳۸۴). تأثیر آموزش مهارت‌های سواد اطلاعاتی بر رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان. فصل‌نامه ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۶(۳)، ۵۳-۵۸.
- سیامک، م. و داورپناه، م. (۱۳۸۸). ساخت و اعتباریابی پرسشنامه سنجش سواد اطلاعاتی پایه و واقعی دانشجویان مقطع کارشناسی. فصل‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۱۹(۱)، ۱۴۶-۱۱۹.
- سیامک، م.، علیپور ندوشن، خ. و خالقی، ن. (۱۳۹۲). سنجش سواد اطلاعاتی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قم سال ۱۳۸۹-۱۳۹۰. مجله دانشگاه علوم پزشکی قم، ۷(۲)، ۲۳-۳۰.
- شریفی، ا. و اسلامی، ف. (۱۳۹۰). ارزیابی استانداردهای سواد اطلاعاتی دانشجویان و رابطه آن با گرایش به یادگیری الکترونیکی. فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، ۲(۲)، ۳۵-۵۲.
- صیفوری، و. و غفاری، س. (۱۳۹۰). سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر دوره کارشناسی دانشگاه رازی کرمانشاه. فصل‌نامه نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی، ۱(۱)، ۱۰۸-۹۵.
- فتحی و اجارگاه، ک. و آزادمنش، ن. (۱۳۸۵). امکان سنجی کاربرد فناوری نوین اطلاعات و ارتباطات در برنامه‌ریزی درسی و آموزشی. فصل‌نامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۴۲، ۴۹-۷۲.
- فهمینیا، ف. و منطق، ح. (۱۳۹۲). بررسی نقش کیفیت خدمات ارائه شده به وسیله کتابخانه‌های دانشگاهی در افزایش اعتماد دانشجویان به آن (مورد مطالعه: کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران). نشریه تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، ۴۷(۲)، ۱۳۷-۱۱۷.
- کیانی، ح. (۱۳۸۳). شناخت عوامل بازدارنده در کسب سواد اطلاعاتی در جامعه با دیدگاهی ویژه در بین دانشجویان، متخصصان و محققان. مجموعه مقالات همایش آموزش استفاده‌کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها، مراکز

- اطلاع‌رسانی و موزه‌ها، مشهد: ۱-۲ خرداد.
- کیانی خوزستانی، ح.، نیکنام، م.، پیشوایی، ف. (۱۳۹۱). رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی یزد. فصل‌نامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، (۲۳) ۱۲۱-۴، ۱۳۴.
- کیخا، ب.، تهمتن، ا. و محمدی، م. (۱۳۸۹). بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی اعضا هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی زابل: ۸۸-۸۹. فصل‌نامه علمی پژوهشی رستمینه/دانشگاه علوم پزشکی زابل، ۳، ۲۱-۳۳.
- محمدی، ف. و شاکری، ص. اکبری داریان، س. (۱۳۹۰). سنجش سواد اطلاعاتی مراجعه‌کنندگان سازمان اسناد کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران بر اساس ACRL. فصل‌نامه نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی، (۲) ۱، ۸۵-۹۶.
- میرزا صیفی، ا.، رجایی‌پور، س. و جمشیدیان، ع. (۱۳۸۸). نقش سواد اطلاعاتی در ایجاد دانشگاه کارآفرین و توسعه کارآفرینی. مجموعه مقالات دومین کنفرانس ملی خلاقیت‌شناسی، تهران: ۱۲ آبان.
- میری، ا. و چشمه سهرابی، م. (۱۳۹۰). بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر کارشناسی دانشگاه علم و صنعت ایران- واحد اراک در محیط دیجیتال (۱۳۸۷-۸۸). فصل‌نامه دانش‌شناسی، علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات، (۱۳) ۴، ۶۵-۷۶.
- منتظر، غ.، نصیری‌صالح، ف. و فتحیان، م. (۱۳۸۶). طراحی مدل توسعه سواد اطلاعاتی در ایران. فصل‌نامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۴۴، ۱۳۱-۱۰۹.
- منصوریان، ی. و نعیم‌آبادی، م. (۱۳۸۳). نقش وب‌سایت کتابخانه‌ها در ارتقای سواد از اطلاعاتی. مجموعه مقالات آموزش استفاده‌کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی و موزه‌ها، مشهد: ۱ خرداد.
- موحدمحمدی، ح. (۱۳۸۲). آموزش کشاورزی. تهران: موسسه توسعه روستایی.
- نصیری، م. (۱۳۸۴). بررسی رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بهبهان و تاثیر استادان بر الگوهای اطلاع‌یابی. مجله کتابداری، ۳۹، ۴۳، ۱۸۱-۱۵۳.
- نوروزی، ی.، علیپور، م. و حافظی، م. (۱۳۸۹). بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشگاه اراک در استفاده از اینترنت. فصل‌نامه دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات)، ۱۰، ۹۱-۸۱.
- نوکاریزی، م. و داورپناه، م. (۱۳۸۵). تحلیل الگوهای رفتار اطلاع‌یابی. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۹، ۲، ۱۵۵-۱۲۱.
- نجفلو، پ. و یعقوبی، ج. (۱۳۹۳). بررسی و تبیین وضعیت دانش اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی کشاورزی دانشگاه زنجان. فصل‌نامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی، ۲۹، ۳۲-۲۴.

Chowdhury, S., Gibb, F. & Landoni, M. (2011). Uncertainty in information seeking and retrieval: A study in an academic environment. *Information Processing and Management*, 47, 157-175.

Head, A. J., & Eisenbery, M. B. (2011). How college student use the web to the conduct everyday life research. *Peer- Reviewed- Journal on the Internet*, 16(4). Retrieved December 16, 2013 from: www.journals.uic.edu/ojs/index.php/fm/article/view/3484/2857/.

Heidi, J., & Barker, S. (2009). How High School Students Find and Evaluate Scientific Information: A Basis for Information Literacy Skills Development. *Library & Information Science Research* 31(1), 12-17.

Hepworth, MA. (1999). Study of Undergraduate Information Literacy and Skills: the Inclusion of Information Literacy and Skills in the Undergraduate Curriculum. Paper Presented at the 65th IFLA Council and General Conference, Bangkok: Thailand.

Klaib, F.J. (2009). Provided information literacy instructions at private university libraries in Jordan and trends of Zarqa Private University students towards its objective achievements. *The Internation-*

al Information & Library Review, 41, 173-183.

Krejcie, R. v. & Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and psychological measurement, 30, 608.

Loo, J.L. (2013). Guided and Team-Based Learning for Chemical Information Literacy. The Journal of Academic Librarianship, 39, 252–259.

Magnuson, M.I. (2013). Web 2.0 and Information Literacy Instruction: Aligning Technology with ACRL Standards. The Journal of Academic Librarianship, 39, 244–251.

Mayer, A.K., Leichner, N., Peter, N., Guenther, A. & Krampen, G. (2013). Developing a blended learning approach to foster information literacy in German psychology education. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 93, 1259 – 1262.

Salisbury, F., & Ellis, J. (2003). Online and face-to-face: Evaluating methods for teaching information literacy skills to undergraduate Arts students. Retrieved December 16, 2013 from <http://conferences.alia.org.au/online2003/papers/salisbury.html>

Saunders, I. (2012). Faculty Perspectives on Information Literacy as a Student Learning Outcome. The Journal of Academic Librarianship, 4 (38), 226–236.

Assessment of Information Literacy of Agricultural Postgraduate Students at Tarbiat Modares University, Iran

E. Abbasi ¹, P. Najafloo ²

1- Assistant Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Tarbiat Modares University

2- Former Master Student, Department of Agricultural Extension and Education, Tarbiat Modares University

Abstract

The main purpose of this study was to assess the information literacy among agricultural students of Tarbiat Modares University. Research design was descriptive- correlation and survey method used to gathering the data. Statistical population of study consisted of all agricultural post graduate students in Tarbiat Modares University (N =764). The sample size was determined by using Krejcie and Morgan's (1970) Table (n =256). Samples were selected through stratified random sampling method. Research instrument was a questionnaire. Face and content validity of the questionnaire revised and confirmed by a panel of agricultural extension and education experts. The results showed that information literacy level of students was moderate. In the second information literacy standards (effective and efficient access to needed information), students had the highest skill and they were weak in the fifth standard (familiarity with legal issues relating to access and use of information). Based on the Pearson correlation results, there were positive and significant relationships between student's age, hours of work with computers and the internet, the research skills (knowledge of the English language, computers, internet and office software), the average scores of passed credits, with their information literacy. Regressions analysis revealed that average scores at present level, research skills and hours of work with computers and internet could explain about 21 percent of the variation in the information literacy. T-test results showed there is no significant difference between information literacy of students with different levels of education (M.Sc. and Ph.D.), gender (male and female) and participation or not participation in library tour. Based on other part of results, kind of undergraduate university affects the students' information literacy and there is no significant difference between the students' information literacy with different academic majors and various employment situations.

Index Terms: information literacy, information age, graduate students, ACRL standard

Corresponding Author: E. Abbasi

Email: enayatabbasi@gmail.com

Received: 08/04/2015 ; **Accepted:** 10/08/2015